

Ta'lim Berish Jarayonlarida Axborot-Kommunikatsiya Texnologiyalari

**Nazirjonov Ubaydulloh Nozimjon o'g'li, Abduraximov Ozodbek Azimjon o'g'li,
Tojidinov Azizbek Ilhomjon o'g'li**
Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi TATU Farg'ona filiali talabasi

Annotatsiya

Mamlakatimizda ta'lim tizimida maktab fanlarini o'qitishda AKT'dan samarali foydalanish dolzarb masaladir. Aynan axborot texnologiyalari ta'limning universal vositasi hisoblanib, nafaqat o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish imkonini beradi, balki shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish, bilishga qiziqishlarini qondiradi.

Kalit so'zlar: Axborot, boshlang'ich ta'lim, AKT, o'quv va o'yin dasturlari, ta'lim tizimi, Internet.

Ma'lumki, boshlang'ich ta'lim — ta'lim tizimining poydevori hisoblanib, o'quvchilarni o'qitish sifati unga bog'liq bo'ladi va bu boshlang'ich maktab o'qituvchisi zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Uzoq vaqt davomida ta'lim tizimida boshlang'ich maktab «ko'nikmalar maktabi» bo'lib keldi, ya'ni o'quvchi keyingi ta'lim olish uchun o'qish, yozish, hisoblash kabi asosiy ko'nikmalarni o'zlashtirishi kerak bo'lgan ta'lim bosqichi sifatida qaralgan. Bugungi kunda boshlang'ich maktab boshqacha tasavvur etiladi. Bugungi kunda u ta'lim tizimida bolaning birinchi tajribasi — ta'lim olish kuchlarini sinash joyi bo'lib qolishi kerak. Ushbu bosqichda faollikni, mustaqillikni rivojlantirish, idrok etish faolligini saqlab qolish va bola ta'lim dunyosiga shaxdam kirib borishi uchun sharoitlar yaratish, uning salomatligini va emotsional xususiyatlarini mustahkamlash muhim. Bugungi kunda o'quvchilarning aynan mana shu sifatleri ta'lim jarayoniga AKT'ni joriy etish bilan rivojlanayotganligining guvohi bo'lmoqdamiz.

O'z faoliyatimizda ta'lim jarayoniga axborot texnologiyalarini joriy etib, ulardan foydalanib va o'quv jarayonida AKT'dan foydalanish bo'yicha ma'lum tajribalarni to'plab bormoqdamiz.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha tajribam an'anaviy dars doirasida AKT'ni didaktik jihatdan to'g'ri qo'llanilgan hollarda o'quv jarayonini individuallashtirish va differentsiyalash uchun cheklanmagan imkoniyatlar paydo bo'lishini ko'rsatdi. Ular o'quvchilarga axborot manbalaridan foydalanish imkonini beradi, mustaqil ishlar samaradorligini oshiradi, ijodkorlik, malaka va ko'nikmalarni egallash va mustahkamlash uchun umuman yangi imkoniyatlar beradi, ta'limning yangi shakllari va metodlarini amalga oshirishga imkon beradi.

Har bir o'quvchida shaxsiy o'quv yo'nalishini rivojlantirishni ta'minlaydi. O'quv jarayonida uni muvaffaqiyatli bilim olish uchun zarur bo'lgan asosiy jarayonlar sifatida fikrlashni, tasavvurni rivojlantirishga yo'naltirilgan katta o'zgarishlar sodir bo'ladi; o'quvchilarning idrok etish faoliyatlarini samarali tashkil qilish ta'minlanadi.

AKT'dan foydalanilganda ta'limda shaxsga-yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirish oson bo'lib qoldi, butun o'quv jarayonini samarali tashkil qilish imkoniyati paydo bo'ldi. Dars jarayonida tayyor multimediali mahsulotlari va kompyuter ta'limi dasturlaridan, o'quv va

sinfdan tashqari ishlarda Internet tarmogʻi vositalaridan foydalanib, multimediali taʼlim dasturlari va taqdimotlar, loyihalar yaratildi. Axborot texnologiyalarini barcha oʻquv fanlarda qoʻllash mumkin. Darslarda oʻquv va oʻyin dasturlaridan foydalanish katta samara beradi. Ona tili va Rus tili darslarida savodxonlikni oshirish boʻyicha mashqlar yordam beradi, bunda bolalar kompyuterlarda turli xildagi amaliy topshiriqlarni bajaradilar. Boshlangʻich sinflar oʻquvchilari uchun turli didaktik materiallar toʻplamidan foydalanib, koʻrgazmali-mashq, nazorat-mashqlari va test sinovlari modullari kiritilgan aralash kompyuter dasturlarini tayyorlash mumkin. Unga fanga oid qoidalarni joriy oʻrganish va umumlashtirilgan takrorlash uchun uchta variantlarda berilgan grammatika-orfografik mavzular boʻyicha boy va turli-tuman materiallardan foydalanish yaxshi samara beradi.

Matematika darslarida «Oʻyinli masalalar» dasturlarini tayyorlab, foydalanish mumkin. Boshlangʻich sinfdan oʻrganiladigan koʻplab mavzular boʻyicha turli materiallar berilgan. Turli murakkablik darajasidagi turli xildagi topshiriqlar har bir oʻquvchining idrok etish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Masalalarni yechishda kompyuterli animatsion slaydlardan foydalanish darsning qiziqarliligini oshiradi. Ularning ustunlik tomonlari istagan paytda masalaning boshiga qaytish mumkin, uning alohida qismlarida toʻxtalish, oʻquvchilar bilan suhbatlashish, ularning fikrlarini tinglash mumkinligidan iborat. Boshlangʻich sinflarda harakatlanishga animatsiyali masalalar bilan slayd-filmni qoʻllash mumkin. Shunday slaydlarni yaratish uchun Internetdan olingan animatsion kartinalardan foydalanish mumkin.

Barcha oʻquv fanlarida qoʻshimcha va rivojlantirish materiallari sifatida koʻplab videofilm hamda fotolavhalar bilan oʻlkashunoslik materialidan foydalanish mumkin.

Microsoft Power Point dasturlari yordamida yaratilgan taqdimotlar taʼlim jarayonida AKTʻdan foydalanish juda samarali shakli hisoblanadi. Taqdimotda asosiysi — axborotlilik, koʻrgazmaliligi, qiziquvchanligi hisoblanadi. Mazkur dastur orqali turli mavzu va fanlar boʻyicha taqdimotlar yaratishda fotosuratlar, rasmlar, animatsiya, qoʻshimcha axborotlardan foydalanish mumkin.

Maktabda mavjud boʻlgan Internet tarmogʻi ishimizda katta yordam koʻrsatadi. Internet — bu global axborot tizimi ekanligi barchaga maʼlum. U elektron pochta, izlash tizimlarini oʻz ichiga oladi va turli axborot resurslaridan foydalanish imkonini beradi. Undan kerakli axborotlarni topish, qayta ishlab chiqish va ularni koʻpaytirib, barcha kompyuterlarga oʻrnatib bolalarga mustaqil juftlikda, guruhda, individual ishlashni taklif etish mumkin. Oʻquvchilarga turli xildagi topshiriqlarni taklif etish: tadqiqot oʻtkazish, asosiysini tanlash, taqdimot tayyorlash, jadvalni toʻldirish imkoni paydo boʻladi.

Axborot olishning boshqa bir usuli — dars davomida bevosita Internetdan axborot olish hisoblanadi. Internetdan avvaldan kerakli materialni topish, darsda esa uni oʻquvchilarga koʻrsatish mumkin. Ishni oʻrganilgan material boʻyicha dialog koʻrinishida olib borish mumkin.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilari Internetdan mustaqil foydalanishni, kerakli axborotni tanlashni, uni saqlab qolish va taqdimotlar tuzish yoki turli xildagi loyihalarni ishlab chiqish va bajarishda keyingi ishlarda foydalanishni biladilar. 2-sinfdanoq oʻquvchilar faqat daftarda emas, balki bevosita kompyuterda ham topshiriqlarni bajara oladilar. Oʻquvchilar kompyuter bilan ishlash birinchi koʻnikmalarni oladilar, oʻzlarining nazariy bilimlarini doimiy chuqurlashtirib va amaliy koʻnikmalarini takomillashtirib boradilar.

Boshlangʻich sinflarda fikrlash operatsion uslubini shakllantirishda informatika kursining roli juda muhim. Informatikaning ushbu roli harakatlari tuzilishini rejalashtirish, axborot izlash, muloqotni rejalashtirish, axborot modellarini qurish, faoliyatni vositalashtirish kabi dastlabki koʻnikma va malakalar toʻplami koʻrinishida qaraladi. Kompyuterni oʻqishda yordamchisi, ijodkorlik, oʻzini ifoda etish va rivojlantirish vositasi sifatida tushunish katta ahamiyatga ega. Katta sinflar oʻquvchilarida fikrlash uslubi shakllanib boʻladi, yangi shakllarini ular qiyinchilik bilan qabul qiladilar. Ushbu kurs oʻquvchini SHKʻda axborot bilan amaliy ishlashga oʻrgatishi

kerak. Boshlang'ich maktabda kompyuterni o'zlashtirib o'quvchilar undan o'z faoliyatlari vositasi sifatida boshqa sinflarda ham foydalanishlari mumkin, kompyuterni qo'llash bilan olib boriladigan darslar ularda qiyinchilik tug'dirmaydi.

Katta sinflarda informatika darslarida albatta kompyuterdan foydalanish ushbu dasturni amalga oshirish zarur sharti hisoblanadi. Kompyuterdan odatda yangi materialni muhokama qilishda elektron doska sifatida foydalanaman. Bundan tashqari, o'quv o'yinlarini tashkil qilish hamda individual ta'lim va kompyuterli praktikumni tashkil qilishda foydalaniladi. Ta'lim natijasida o'quvchilar o'quv va oddiy amaliy masalalarni yechish uchun kompyuterdan foydalanish: fayllar bilan oddiy operatsiyalarni amalga oshirish (yaratish, saqlab qolish, izlash, dasturni ishga tushirish); dasturlarda amaliy topshiriqlarni va ijodiy ishlarni bajarishni biladilar: Word Pad, Microsoft Power Point, Microsoft Excel, Microsoft Word; keng foydalaniladigan dasturlarni ishga tushirish: kompyuter ekranida matnli va grafik redaktor, trenajerlar, testlar; matnlar va tasvirlar (axborot), obyektlar bilan ishlash; izlash, oddiy o'zgartirishlarni, saqlash, foydalanish va axborot hamda ma'lumotlarni uzatishni amalga oshiradilar, mundarija, yo'l ko'rsatuvchi, kataloglar, spravochniklar, internetdan foydalanib, kompyuter yordamida kichik loyihalar va taqdimotlar yaratadilar.

Shunday qilib, ushbu kursni boshlang'ich maktabda o'rganish o'quv jarayonini modernizatsiyalash, samaradorligini oshirish bilan birga, har bir o'quvchining individual qobiliyatlarini hisobga olib, uni tabaqalashtirishga imkon beradi. Taklif etilayotgan kurs o'qituvchiga ta'limni erkin boshqarish va o'quv axborotlarini taqdim etish turli usullarini qo'llash imkonini beradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari o'quvchilarni qiziqarli olamga olib kirishda o'qituvchining imkoniyatlarini kengaytiradi, bunda o'quvchilar axborotlarni mustaqil ravishda izlab topadilar, oladilar, tahlil qiladilar va boshqalarga yetkazadilar. Bolani axborot bilan ishlashga, o'qishga o'rgatish — zamonaviy boshlang'ich sinflarning muhim vazifasi hisoblanadi. Boshlang'ich sinflar ta'lim jarayonida AKTdan foydalanish faqat asosiy yo'nalishlari shakllanadi. O'quvchilarning sinfdan tashqari ishlarini tashkil etishda AKT'dan keng foydalanish birinchi navbatda, bu turli hisobotlarni tayyorlash, sinfdan tashqari tadbirlarni o'tkazish va shu kabilardan iborat bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ergashev, O. M., Turgunov, B. X., & Turgunova, N. M. (2023). Microprocessor Control System for Heat Treatment of Reinforced Concrete Products. *INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION*, 2(5), 11-15.
2. Turgunova, N., Turgunov, B., & Umaraliyev, J. (2023). AUTOMATIC TEXT ANALYSIS. SYNTAX AND SEMANTIC ANALYSIS. *Engineering problems and innovations*.
3. Tojalievich, T. I., Mavlonjonovich, M. M., Tokhtasinovich, U. J., & Eraliyevich, T. A. (2022). Methods of implementation of information protection system. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(6), 1037-1040.
4. Tojiboev, I. T., Mamirkhojayev, M. M., Toychibaev, A. E., & Umaraliyev, J. T. (2021). Cash memory of the computer, memory address and their order. *Academic research in educational sciences*, 2(7), 37-43.
5. Umaraliyev, J., Turdaliyev, K., Isoqjonova, S., & Abduraximov, O. (2023). IT APPLICATIONS AND PROSPECTS IN EDUCATION. *Interpretation and Researches*, 1(11). *извлечено от* <http://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/1277>
6. Ilhomjon o'g'li, T. K., To'xtasin o'g'li, U. J., & Azimjon o'g'li, A. O. (2023). ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR JAMIYATDAGI TARAQQIYOTIDAGI O'RNINI VA AHAMIYATI. *International Conference on Architecture and Civil Engineering*, 1-3. Retrieved from <https://conf.innovascience.uz/index.php/ICACE/article/view/31>

7. Ilhomjon o'g'li, T. K., Jamshidbek To'xtasin o'g, U., & Azimjon o'g'li, A. O. (2023). AN ARTICLE ON THE PROGRESS OF MODERN TECHNOLOGIES IN SOCIETY. FAN, TA'LIM, MADANIYAT VA INNOVATSIYA, 2(6), 15-17.
8. To'xtasin o'g'li, U. J. ., Azimjon o'g'li, A. O. ., & Ilhomjon qizi, I. S. . (2023). THE TRANSFORMATIVE ROLE AND IMPORTANCE OF TELECOMMUNICATION TECHNOLOGIES IN OUR DAILY LIVES. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 138–139. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/1260>
9. Umaraliyev, J., Abdurakhimov, O., & Isokjonova, S. (2023, June). USE AND EFFECTIVENESS OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN MEDICINE. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 11, pp. 148-151).